

UMETNOST.

Društvo za krščansko umetnost v Ljubljani je izdalo obširno peto izvestje o svojem delovanju od l. 1907 do 1912. Uredil je poročilo društveni tajnik Jožef Dostal. Predsednik društvu je bil v prvi polovici te dobe blagopokojni prelat Jož. Smrekar, po njegovi prezgodnji smrti pa prelat Jan. Flis, podpredsednik je ravnatelj Ivan Šubic, v odboru so: Fr. Avsec, Jož. Dostal, dr. J. Gruden, dr. Alfonz Levičnik, dr. J. Mantuani, Celestin Mis, P. Hugolin Sattner, Ivan Sušnik, Jos. Šiška, Feliks Toman, mons. Tomo Zupan, mons. Ant. Zupančič. — Članov šteje društvo 201 in 43 ustanovnikov ter 158 letnih članov; pokrovitelj društvu je ljubljanski knezoškof. Poročilo predvsem omenja važnih škofijskih sinodalnih določb, da treba o nameravanim zidanju cerkve ali prezidavi dobiti pri ordinariatu dovoljenja in navodil, enako za načrte za cerkveno opravo, kakor za vsa tudi manjša važnejša umetniška dela. Zlasti je strogo zabranjeno prodajati kake cerkvene umetnine ali jih zamenjavati za drugo blago. Sinodalne določbe govore tudi o škofijski komisiji za cerkveno umetnost. To komisijo predstavlja in njene naloge izvršuje odbor Društva za krščansko umetnost. Odbor je prejel l. 1907. do 1912. nad 200 načrtov, ki jih je pregledal in presodil. Zatem našteva važnejša umetniška dela, ki so se v deželi izvršila v tem času. Obširneje omenja prenovljenja ljubljanske stolnice ob praznovanju 200 letnice posvečenja. Nova notranja vrata — veternice, nove cerkvene klopi z dragocenimi starimi rezljanimi baročnimi stranicami, osem novih spovednic, pri katerih je opaziti prijetno razliko v arhitektoniki in okrasju, temeljni načrt pa je pri vseh enak; nove orgle in že poprej vsa cerkev prenovljena v slikarji. Glavno zaslugo za umetniško dovršeno prenovljenje stolne cerkve ljubljanske in za financiranje vseh del — nad 100.000 kron — ima prelat in generalni vikar Jan. Flis, ki ga smemo z vso pravico imenovati vrednega naslednika Thalnitscherju. —

Zelo na svojem mestu je sledeča opomba poročila: V domovini imamo dosti tehnično izšolanih moči, da jim moremo z mirno vestjo prepustiti delo. Mnogi izmed naših domačih umetnikov so tudi zmožni, da zasnujejo lepe načrte. Kdor tega ne zmore, naj ne ponuja svojih načrtov, ampak naj poprosi veččaka za načrt in naj ga izvrši z vso vestnostjo. Glede posameznih strok cerkvene umetnosti bi bilo tu opomniti: Manjka nam arhitektov - umetnikov v domovini. Naši rojaki delujejo drugod. Vendar bi bilo prav, da bi se pri važnejših delih nanje obračali. Naj bi prišlo v naši cerkveni arhitekturi kaj svežega duha v deželo. — Podobarjev (za lesno arhitekturo in plastiko n. pr. za oltarje, prižnice itd.) in kiparjev imamo dovolj, večinoma spretnih in marljivih. — Kaj pa s slikarji? Nekateri avtodidakti delajo dobro in vestno, kar velja zlasti o ornamentalnem slikanju. Tudi glede oltarnih slik in figuralnih nastenskih slik v cerkvah smo navezani večinoma na te slikarje. Dobro je, da nekateri izvrstno obdelujejo tehniko slikanja na presno. Seveda v kompoziciji tako pri oltarnih slikah, kakor pri historičnih freskah se morajo ozirati na starejše vzorce, zlasti radi zajemajo pri slikarjih romantičnih

šol. Slabše je glede visoke umetnosti. Ali morda ne čutimo potrebe umetniških slik za cerkve in oltarje? Kdo bi jih ne želel? V dokaz naj služi, da se je za župno cerkev Marijinega Oznanjenja v Ljubljani za nov oltar sv. Frančiška naročila oltarna slika pri slikarju Fritz Kunz v Monakovem, da je za župno cerkev v Šmariji naslikal dve sliki: Žalostno Mater božjo in smrt sv. Jožefa Celestin Medovič (Cf. sliki v Dom in Svetu 1910, str. 100 in 101). Naši domači slikarji-umetniki se ne bavijo z religioznim slikarstvom. Slovenske umetniške razstave tudi še niso pokazale idejne strani naših umetnikov za religiozne slike. In vendar bi bilo to hvaležno polje za naše umetnike. Na tej poti bi se najprej srečala umetnost in ljudstvo, bilo bi dobro za umetnost in umetnike. Morda poreče kdo, da se bojimo moderne umetnosti. Tu naj pripomnimo, da je knezoškofijski ordinariat razpisal l. 1911. natečaj za sliko Srca Jezusovega na Brezjah, pa so se ga naši slikarji komaj udeležili, med par skicami je bila le ena, ki se je mogla vpoštevati.

Ravnatelj dež. muzeja dr. J. Mantuani v tem izvestju poroča o škofijskem muzeju, katerega predmeti se razstavljeni hranijo v deželni muzeju. Inventar se je v zadnjih letih znatno pomnožil. V drugem delu izvestja podaja društvniku tajnik društva Jož. Dostal zelo zanimiva in točna životopisa prvega predsednika društva pokojnega prelata Jož. Smrekarja in odbornika Janeza Vurnika, podobarja in konservatorja c. kr. centralne komisije za umetniške in zgodovinske spomenike. Z značilnimi potezami nam pisatelj riše značaj, življenje in delovanje prelata Smrekarja, imenuje ga po zasluženju velikega učenjaka in polihistorja v najboljšem pomenu besede, opisuje ga kot moža ljubezni-vega, milega, rahločutnega značaja, kateremu je opravičeno rekel knez in nadškof dr. Missia, ko se je iz Ljubljane poslavljal v Gorico: »Teško se ločim od Ljubljane, predvsem ker se moram ločiti od mnogih plemenitih duš, katerim v prvi vrsti prištevam Vas.«

Podobarja Janeza Vurnika slika pisatelj kot umetnika, kot stvaritelja cerkvenih umetnin. Bil je zelo nadarjen in skrbel je za izobrazbo, tako za idejno stran, kakor tudi za tehnično v svoji stroki. Nabavil si je dragoceno knjižnico. Njegovo znanje je bilo trdno in precizno. Študiral je zgodovino in razvoj umetnosti. Zato Vurnik ni nikoli kopiral in se ni ponavljal, ampak je ustvarjal samostojno, kvalificiral se je pa zlasti za cerkvenega umetnika, ker je poznal vse liturgične predpise. Ker je bil živoveren, vlil je v svoja dela pravega cerkvenega duha. Po svojem značaju je bil skromen, delaven in strog do sebe, do drugih skrajno prizanesljiv. Živel je za umetnost, časnih dobrin ni iskal.

Gotske freske v podružnici sv. Petra na Vrhu blizu Turjaka je zanimiv opis nastenskih gotskih slikarjev, ki izpopolnuje spis Matej Sitarjev v Izvestjih Muzejskega društva za Kranjsko iz l. 1895 in poročilo v Mitteilungen der K. k. Zentral-Kommission iz l. 1911. — V sestavku: Varstvo spomenikov in naše cerkve podaja tajnik J. Dostal društvniku točno zgodovinski razvoj vprašanja o varstvu spomenikov in o sedaj veljavnih načelih, opisuje skrb Cerkev za spomenike in daje praktična novodila za varstvo spo-

menikov. — Izvestje podaja tudi 13 lepih slik, med njimi podobi prelata J. Smrekarja in podobarja J. Vurnika. — S temi vrsticami smo želeli prijatelje umetnosti, zlasti cerkvene, opozoriti na sicer tiho, a zelo

plodovito delovanje Društva za krščansko umetnost, ki je tudi v zadnji petletni dobi vodilno in z uspehom delovalo vskrajno skromnim svojim sredstvom na velevažnem polju domače cerkvene umetnosti. n.

Medvedov nagrobnik.

Tretje leto že poteka, odkar nam je zasul prerani grob pesnika Antona Medveda. In še danes ni na njegovi gomili na pokopališču v Kamniku nagrobnika. Sam ni zapustil niti toliko, da bi se bili povsem pokrili pogrebni troški. Toda zapustil je slovenskemu narodu toliko sadov svoje duševne izvirne sile kot pesnik, da je naša dolžnost, poskrbeti mu dostojen, dasi skromen nagrobnik. Zaraditega so sklenili njegovi spodaj podpisani intimni prijatelji, da se združijo v odbor in naprosijo prispevkov za njegov spomenik. Da bi pa spomenik ne bil neokusno in umetniško brezvredno delo, zato se je poveril načrt kiparju g. profesorju Peruzziju v Splitu. Ta je zasnoval jako umesten klasično resen nagrobnik, kakor je bila poezija pokojnega Medveda. Spomenik predstavlja sarkofag iz sivega kraškega marmorja, v katerem je vdolan relief iz belega kamna. Na reliefu je Orfej v spremstvu dveh genijev in pastirček-pevec s piščalko, iz srede reliefa se pa dviga antični dobri pastir in Kristov monogram. V dnu spomenika, nad grobovo glavo, je lira. Skoz potrgane strune se zvija kača. Ob straneh stojita na podstavkih dve kameniti žrnvi, iz katerih kipita kot zelen okvir ob spomeniku dve cipresi. Po tem površnem opisu lahko vsak spozna, da bo spomenik sam res nekaj izvirnega in umetniškega, morda prvi takega značaja na naših pokopališčih. Delo samo po načrtu in mavčnem odlivku Peruzzijevem izvrši podobar gospod Pavlin v Radovljici.

Podpisani odbor vabi slavno občinstvo, da drage volje prispeva s skromnimi darovi za spomenik, da prireja ob prijateljskih in društvenih večerih male zbirke v krogu onih, ki so pokojnika poznali osebno ali ga vsaj uživali po njegovih delih. Priporočamo to prošnjo raznim denarnim zavodom, občinam, posebno župnijam, kjer je služboval pokojnik, in njegovim tovarišem-duhovnikom. Vsi prispevki naj se izvolijo pošiljati odborovemu blagajniku g. Urbanu Zupancu, Ljubljana, Križevniška ulica št. 8.

V Ljubljani, 1. aprila 1913.

Odbor za zgraditev Medvedovega spomenika:

Urban Zupanc, blagajnik.	Andr. Kalan, načelnik.	Fr. S. Finžgar, tajnik.
------------------------------------	----------------------------------	-----------------------------------

Naše slike. Nekaj zgledov moderne monumentalne plastike podajamo danes. Vso pozornost zasluži drzno zamišljena in bravurno izdelana kompozicija našega mnogoobetajočega umetnika Jos. Vrbanija »Potop« (str. 205.). Uničujoči val se zagrne čez poteptana telesa v obliki divjajočega konja. Kakšna kruta moč in neusmiljena sila je izražena v tem stegnjenem mišičastem telesu! Smrtni demon v svoji suhi koščeni pa je prava podoba sovražnosti in pokončanja. Omamljena od naglega napada se zvijajo na tleh umirajoča trupla. Vrba-

nija je velik v izrazu silne strasti. Elementarna moč v vsej svoji neusmiljeni krutosti je dobrodošla naloga njegovemu po izrednem učinku stremečemu talentu. Priobčili smo že več njegovih plastik v reprodukciji, ki kažejo mnogostranost njegove nadarjenosti. V »Potopu« je pa dosegel tako silo in prostost samostojnega, drznega vzleta, da ga moramo prištevati med najboljše moderne plastike daleč čez mejo naše ožje domovine! Peruzzijev načrt za A. Medvedov spomenik (str. 213). Na drugem mestu objavljamo oklic Odbora za A. Medvedov nagrobni spomenik. Pokojni pesnik je bil, kakor je sam rad poudarjal, pesnik »Dom in Svetov«, ki je skoro vse svoje pesmi objavil v našem listu. Želeti je, da se zato naročniki »Dom in Sveta« rade volje odzovejo vabilu ter po svoje pripomorejo, da se diki naših pesnikov postavi dostojen spomenik. Sarkofag v duhu starokrščanskih grobnikov je jako srečno zamišljen. Medvedov nagrobnik bo tudi v umetniškem oziru znamenit. — Skandinavci so postavili spomenik preiskovalcu arktičnih krajev Mylius Ericssenu (str. 221). Tudi original svoje vrste! Težava arktične ekspedicije skoz sneg in led z majhnimi sanmi, ki jih vlečejo mraza in gladu vajeni psi, je vsekana z drznimi udarci v sirovo skalo. — Pokojna angleška kraljica Viktorija je šla vsako zimo na solčno francosko Riviero. Tu je bila jako priljubljena radi svoje dobrotljivosti. Postavili so ji v Nizzi na svetovnoznani »Angleški promenadi« lep spomenik, ki jo kaže kot ljubiteljico mladine (str. 234). — Jaroslav Vrchlický (str. 236), najmnogostranejši in izredno plodoviti pesnik češki, je lani umrl. Kot epik in kot lirik, kot prevajalec in kot estetik je zapustil češkemu narodu nepregledno vrsto del. Filozofična in zgodovinska vprašanja, dnevna politika in vroča srčna strast — vse se mu je vlivalo v verze, med katerimi so mnogi neminljive vrednosti. Pri toliki obilici je seveda tudi marsikaj nepopolnega. — Poreško-puljska škofija je po smrti dr. Flappa dobila novega pastirja v osebi dr. Trifona Pederzollija (str. 219), doslej župnika pri Sv. Antonu Novem v Trstu. Novi škof, ki prejme posvečenje na praznik sv. Petra in Pavla, je rojen v Kotoru in iz mnogoletnega dušnega pastirstva dobro znan s Slovenci in Hrvati. Želimo mu obilo blagoslova pri svečeniškem delu med istrskim narodom. — Kolera je grozila zopet letos, da preplavi Evropo, ko je Turčija iz Azije klicala svoje zadnje čete na balkansko bojišče. Povzročitelj kolere je bacil, ki ga po njegovi skrivljeni obliki imenujejo »comma-bacillus«. Ta bacil se neznansko hitro množi in povzroči bljuvanje in diarejo z drugimi znaki kolere. Dve ognjišči sta, iz katerih se razširja ta bolezen na vse kraje starega sveta. Eno ognjišče je v severovzhodnem delu Zapadne Indije, drugo pa v Arabiji v bližini Meke, odkoder jo zanašajo mohamedanski božjepotniki na vse strani. V teh krajih kolera nikoli ne ugasne. Naši slike (str. 237 in 238) nam kažeta bacila kolere pod povečalnim steklom in pot, po kateri se je doslej širila kolera iz svoje domovine v Indiji in Arabiji po Evropi in Aziji.